

vius, Ab Urbe condita. Libri XXI-XXX. Textauswahl, Einleitung und erklärendes Namenverzeichnis von Erich Burck, o. Professor der klassischen Philologie an der Universität Kiel. Heidelberg 1975, σσ. 232 + 2 Σχεδιαγράμματα τῆς μάχης τῶν Καννῶν καὶ τῆς μάχης τῆς Ζάμας + 2 χάρται (τῆς κεντρῶς Ἰταλίας καὶ τῆς δυτικῆς Μεσογείου θαλάσσης). Ὡς παράδειγμα ἀναφέρονται τὴν γραφὴν sociorum <que> [(Πρβλ. Walsh, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 15, 28, 13. 5, l. 30 sociorumque (A. c. // 30 sociorumque scripsi sociorum codd. -Burck, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 142, l. 30, sociorum, υἰοθετῶν τὴν παραδεδομένην γραφὴν τῶν κωδίκων, κατὰ τὴν ἔκδοσιν Weissenborn-Müller, Leipzig 1890).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΘ. ΤΟΥΡΛΙΔΗΣ

Paulus Fedeli, In M. Antonium Orationes Philippicae XIV, ἐν «M. Tulli Ciceronis scripta quae manserunt omnia. Fasc. 28». Teubner. Leipzig 1986, pp. I-XXVII + σσ. 1-193. (Editio Stereotypa).

Εἰς τὴν σειρὰν τῆς «Ταῦβερνιανῆς Βιβλιοθήκης Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων», ἐξεδόθη τῷ 1986 τὸ 28ον τομίδιον, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει κριτικὴν ἔκδοσιν ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ φιλολόγου Paolo Fedeli τοῦ κειμένου τοῦ Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος «Κατὰ Μάρκου Ἀντωνίου Φιλιππικοὶ Λόγοι Δεκατέσσαρες» (44-43 π.Χ.), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο ἐξεφωνήθησαν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ (coram populo), οἱ δὲ ὑπόλοιποι δώδεκα ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου (in senatu).

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς μετὰ χεῖρας ἐκδόσεως περιλαμβάνονται τὰ ἐξῆς: Εἰς τὰς σσ. V-XVIII περιέχεται ὁ λατινιστί, κατὰ τὸ ἔθος τῶν κλασσικῶν ἐκδόσεων, συντεταγμένος Πρόλογος (Praefatio), γραφεὶς τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1979, ὅπου ὁ ἐκδότης ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔχουσαν σχέσιν μετὰ τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τοῦ κειμένου φιλολογικὴν κριτικὴν. Εἰς τὰς σσ. XIX-XX διαλαμβάνεται ὁ Κατάλογος τῶν ἐντύπων Ἐκδόσεων (Conspectus Editionum) τῶν ἔργων τοῦ Κικέρωνος, ὡς καὶ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν κειμένου, ἐμπεριέχων τὰς ἐκδόσεις ἀπὸ τοῦ 1471 (Io. Andreas Aleriensis, Roma) μέχρι τοῦ 1970 (H. Kasten, Berlin). Εἰς τὰς σσ. XX-XXVI ἀναφέρεται ὁ οἰκείος, περὶ τοῦ ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἐκδεδομένου ἔργου τοῦ Κικέρωνος, Κατάλογος Βιβλίων (Conspectus Librorum), περιλαμβάνων μονογραφίας, εἰδικὰς μελέτας, κριτικὰς παρατηρήσεις, διορθώσεις γραφῶν, σχόλια, καταλόγους κωδίκων, γραμματολογικὰς πληροφορίας, γλωσσικὰς καὶ γραμματικὰς ἐπισκέψεις, ὑπομνήματα, κλπ. Εἰς τὴν σ. XXVII ἀναγράφονται τὰ Μονογράμματα τῶν κωδίκων (Sigla), ἀναφερόμενα εἰς τοὺς μεταξὺ τοῦ ἐνάτου καὶ δωδεκάτου αἰῶνος ἐνυπάρχοντας κώδικας τοῦ ἐκδιδομένου ὑπὸ τοῦ P. Fedeli κειμένου τοῦ Κικέρωνος, οἱ ὅποιοι κατατάσσονται εἰς δέκα κατηγορίας, εἴτε μεμονωμένως, εἴτε ὁμαδικῶς. Μετὰ τὴν ὡς ἄνω περιγραφὴν τοῦ τεχνικοῦ μέρους τῆς ἐκδόσεως, εἰς τὰς ἐπομένους σσ. 1-183 ἀκολουθεῖ ἡ ἔκδοσις, τοῦ κειμένου, μετὰ τοῦ σχετικοῦ Κριτικοῦ Ὑπομνήματος (Apparatus Criticus), ὡς καὶ τῶν ἐνιαχοῦ διαμνημονευομένων οἰκείων Μαρτυριῶν ἢ Μαρτυριῶν (Testimonia). Εἰς τὴν σ. 184 περιλαμβάνεται ἡ ἔκδοσις τῶν Ἀποσπασμάτων (Fragmenta) καὶ τέλος εἰς τὰς σσ. 185-193 περιέχεται ὁ Κατάλογος Κυρίων Ὀνομάτων καὶ Πραγμάτων (Index Nominum <add.> et Rerum).

Ἡ ἔκδοσις τοῦ Paolo Fedeli, ἐμβριθῆς καὶ ἐμπεριστατωμένη, παρέχει ὅλα τὰ θετικά στοιχεῖα τῆς δοκίμου κριτικῆς παρουσίας ἐνὸς κλασσικοῦ κειμένου. Ἀπὸ βιβλιογραφικῆς πλευρᾶς εἶναι τελείως ἐνημερωμένη καὶ τεκμηριωμένη. Ἐνταῦθα σημειούμεθα τὴν ἔκδοσιν: M. Tulli Ciceronis, *Orationes in M. Antonium Philippicæ XIV. Recensuit C. L. Kayser. Editio stereotypa. Ex officina Bernhard Tauchnitz. Lipsiae MDCCCLXII*, (αὐτοτελῆς ἔκδοσις ὑπὸ μόνου τοῦ C. L. Kayser), πέραν τῆς μετὰ τοῦ I. G. Baier ἔκδόσεως, τῆς διαμνημονευομένης ὑπὸ τοῦ ἄνω Ἰταλοῦ ἐκδότου εἰς τὴν σ. XX τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ. Ὀλίγον πρὸ τῆς κατακλείδος τοῦ Προλόγου αὐτοῦ ὁ P. Fedeli ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀξίαν τῶν Φιλιππικῶν Λόγων τοῦ Κικέρωνος, ἀποδεικνυομένης αὐτῆς ἐκ τοῦ πλήθους τῶν Μαρτυριῶν, τὰς ὁποίας περιέλαβεν εἰς τὸ Κριτικὸν Ὑπόμνημα. Ἀκολουθῶς θεωρεῖ τὸν δευτέρον Φιλιππικὸν ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν ὠραιότατον καὶ ἐκφράζει τὴν ἀντίθεσιν αὐτοῦ πρὸς τὸν φιλόλογον Paulus Lutz [(Ἰβλ. *ibid.*, σ. XXIII, P. Lutz, *Quaestiones criticae in Ciceronis orationes Philippicas*, Schlettstadt 1905 (Diss.)), λόγῳ τῆς μὴ ὑπ' αὐτοῦ θεραπείας ἐνυπαρχόντων κενῶν εἰς τὸ κείμενον τοῦ δευτέρου Φιλιππικοῦ λόγου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΘ. ΤΟΥΡΑΙΔΗΣ

Gifts to the Gods. Proceedings of the Uppsala Symposium 1985 edited by Tullia Linders and Gullog Nordquist (*Acta Universitatis Upsaliensis Boreas, Uppsala Studies in Ancient Mediterranean and Near Eastern Civilization*, 15) Uppsala 1987, pp. 189.

Παναρχαία ἢ προσφορὰ δῶρων πρὸς τοὺς θεοὺς εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς. Ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμήμα τῆς λατρείας ἢ προσφορὰ αὕτη ὡς ἐκφρασις εὐχαριστίας πρὸς τὴν θεότητα διὰ γενομένην εὐεργεσίαν, ὡς ἱκεσία καὶ παράκλησις πρὸς ἐπίτευξιν ἀγαθοῦ ἢ ἀποφυγὴν κακοῦ τινος, ἔτι δὲ καὶ ὡς ἐξιλέωσις διὰ διαπραχθεῖσαν ἁμαρτίαν.

Εἰς μίαν εὐπρεπῆ καὶ καλαίσθητον ἔκδοσιν τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Upsala συνεχίζον τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ προσφορὰν παρουσιάζει σειρὰν ἐπιστημονικῶν μελετῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ γενικὸν θέμα *Gifts to the Gods*, Δῶρα εἰς τοὺς θεοὺς. Αἱ μελέται αὗται ἀπετέλεσαν τὸ θέμα διεθνoῦς συμποσίου διοργανωθέντος ὑπὸ τοῦ Τμήματος Κλασσικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Ἀρχαίας Ἱστορίας τοῦ περιωνύμου σουηδικoῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ τῆ ἐβδομηκοστῆ πέμπτῃ ἐπετείῳ τοῦ τμήματος τούτου. Ὡς παρατηρεῖ ἡ ἐκδότις τοῦ ἔργου Tullia Linders, ἡ ἐπιλογή τοῦ θέματος τοῦ Συμποσίου ἀρμόζει ἄριστα εἰς τὴν ἰδιαιτέραν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχει ἡ μελέτη τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν δραστηριότητα τοῦ Ἱστορικοῦ καὶ Ἀρχαιολογικοῦ Τμήματος τῆς Upsala. Ὁ Ἑλληνορωμαϊκὸς πολιτισμὸς ἀποτελεῖ τὸ ἐπίκεντρον τῶν διαφερόντων τοῦ Συμποσίου, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐμπλουτίζεται ὑπὸ ἀξιολόγων μελετῶν τῶν διαφερόντων τοῦ Συμποσίου, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐμπλουτίζεται ὑπὸ ἀξιολόγων μελετῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν τοπικὴν ἀρχαιολογίαν τῆς Σκανδιναβίας, τὴν Αἰγυπτιολογίαν, τὴν Ἑβραϊκὴν ἀρχαιολογίαν, τὴν θεολογίαν, τὴν Ἱστορίαν τῶν θρησκειῶν καὶ τὴν ἀνθρωπολογίαν.

Ἡ Brita Alroth εἰς τὴν μελέτην αὐτῆς «*Visiting Gods-Who and why*» (p. 9-19) ἐξετάζει τὸ θέμα τῶν ἐπισκεπτῶν θεῶν, οἵτινες συλλατρεύονται μετὰ